

הדינר לאשה בלילה בחשיכה, והיא לא הבחינה בכך שהוא של נחושת.

ב. **אי נמי, דאשתכח לה ביני זוזי.** שהיה הדינר של נחושת מעורב עם דינרי כסף, והאשה לא הבחינה בו.

שנינו בברייתא: נמצא דינר רע, הרי זו מקודשת.

והוינן בה: **האי דינר רע, היכי דמי, במה מדובר?**

אי דלא נפיק, אם הדינר אינו יוצא בהוצאה, שאינו עובר לסוחר כלל, הרי היינו, דינו צריך להיות כמו דין דינר של נחושת! ומדוע בדינר רע האשה מקודשת, ואילו בשל נחושת אינה מקודשת?

אמר רב פפא תירוץ: מדובר בכגון דנפיק על ידי הרחק. (224)

והגמרא מביאה מימרא נוספת בענין קידושי כסף:

אמר רבא אמר רב נחמן: אמר לה לאשה "התקדשי לי במנה", ולא נתן לה את המנה, אלא הניח לה משכון עליה, עבור המנה, אינה מקודשת.

הואיל ומנה שהוא התחייב לה, אין כאן, ב-ח לפיכך גם משכון אין כאן!

המשכון אינו שוה כלום, כיון שאין המשכון מתנה. (225)

האיש מקדש]. וכן פסק בית שמואל [כט ס"ק יז].

[ולפי זה הגמרא מדברת באופן שלא היה ניכר בשעת הנתינה שיש כאן פחות ממנה. אלא אחר כך האשה ספרה את המעות, ונודע הדבר]. ובאבני מילואים [ס"ק יט] הוכיח מדברי הראב"ד שאם הכירה שאין שם מנה שלם, הרי היא מתקדשת מיד על דעת שישלים אחר כך את המנה.

והסתפק האבני מילואים שמא לפי דברי הראב"ד, אף בדינר של נחושת אם האשה הכירה בו צריך להחליפו, ו"סברה וקבלה", היינו שהסכימה לקידושיה. אבל מכל מקום צריך להחליף את הדינר. [ולפי זה כתב באבני מילואים שיתכן שאף הר"ן שכתב שאם ניכר שאין בו מנה "סברה וקבלה" מודה לראב"ד שעליו להשלים].

ומדברי תוספות ר"י הזקן משמע שלא כפירוש זה.

224. האשה מקודשת מפני שאפשר להוציא את הדינר בדוחק, והבעל צריך להחליפו הואיל ואינה יכולה להוציאו בלא טורח. תוספות ר"י הזקן. [ועיין לעיל הערה 216].

225. על פי רש"י.

הראשונים והאחרונים האריכו בביאור דברי הגמרא, ואלו עקרי דבריהם:

א. דעת הרא"ש [לפי הבנת מהרי"ט ואבני מילואים כט יא ועוד]:

אי אפשר להחיל שעבוד על משכון אם אין חוב שקדם לו, ולכן, אפילו אם אמר לאשה "קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי בו" – אינה מקודשת. שהרי המשכון לא נקנה לה, ונמצא שלא נתן לה מאומה.

[דעת החזון איש שהרא"ש סובר כהראב"ד דלהלן. אבל עיין מה שכתב על כך מנחת יהודה].

ב. דעת הראב"ד [לפי הבנת מהרי"ט וחזון איש ועוד]:

האומר לאשה "קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי בו" ונתן לה את המשכון ומשכתו, הרי זו מקודשת.

ובגמרא כאן מדובר כשאמר לה "התקדשי לי במנה והילך משכון". ודוקא באופן זה אינה מקודשת, מפני שמשמע שהוא רוצה לשעבד את המשכון על המנה שהוא כבר התחייב לה, ובאמת אינו חייב לה כלום שהרי הוא לא עשה שום קנין להתחייב במנה. ולפיכך גם המשכון אינו משועבד לה, ומאחר שהאשה לא קנתה שעבוד במשכון נמצא שלא נתן לה מאומה, ולפיכך אינה מקודשת.

[ודעת אבני מילואים כט יא שהראב"ד סובר כהרא"ש הנ"ל].

ג. דעת הרמב"ן והרשב"א:

אפילו אם המקדש הקנה לאשה את המשכון בקנין גמור לשעבוד, אין האשה מתקדשת בכך, מפני שהמנה שהוא השתעבד לה הוא עדיין בידו, ואין האשה מתקדשת בכסף האגוד ביד הבעל ולא יצא מתחת ידו.

החזון איש בסימן קמח דייק מדברי הרמב"ן שאפילו אם אמר לאשה "אתן לך מנה והילך משכון" הרי זה קונה שעבוד במשיכת המשכון. [ונחלקו האחרונים לדעת הרמב"ן:

א. באבני מילואים כט פירש שאין חל על האדם שעבוד הגוף לשלם מנה משאר נכסיו, אלא רק שעבוד במשכון עצמו, וכן דעת החזון איש סי' קמח. עיין שם הגדרת הדבר.

אבל הגר"ש שקאפ כתב שלדעת הרמב"ן על ידי משיכת המשכון חל על האדם שעבוד הגוף. וכן דייק במנחת יהודה מלשון הרא"ש בשם יש מפרשים, ומלשון הר"ן והרמב"ן, [ועיין הערה 239 על תוספות].

ב. ועוד נחלקו, במה שכתב הרמב"ן שאי אפשר לקדש אשה בכסף האגוד ביד הבעל, האם זהו דין בקידושין בלבד או אף בקניית קרקע

בקנין כסף. עיין מחנה אפרים הל' קנין מעות סי' ה', וקצוה"ח סי' לט ח, וסי' קצ ו, וחי' הגר"ש שקאפ סי' יז, ומנחת יהודה].

ד. דעה נוספת היא דעת הר"י מיגאש, מובא בנמוקי יוסף בתחילת מסכת בבא מציעא ועיין קצות החושן עב ב, ואבני מילואים כט י, וחי' רבי שמעון יהודא הכהן סימן יז שהאריכו בהסבר שיטתו.

רש"י כתב על דברי הגמרא: "מנה אין כאן 'הלכך' משכון אינו שוה כלום, שאין המשכון מתנה". משמע מדברי רש"י שהסיבה שמשכון אין כאן היינו מפני שאין כאן שיעבוד של מנה, כלומר: מאחר שאין כאן שיעבוד מנה לפיכך המשכון לא משתעבד לאשה. וזהו כדעת הרא"ש או הראב"ד ושלא כדברי הרמב"ן.

[אבל הב"ח הביין שרש"י מפרש כהרמב"ן, מובא בבירורי השיטות].

ועיין לעיל בהערה הסבר דברי רש"י.

[תוספת ביאור בדעת הרמב"ן ותוספות והרא"ש, עיין במה שביארנו בתוספות ד"ה מנה ובהערות שם].

לסיכום: הראשונים נחלקו בשני דינים:

א. בדין אדם המקנה לחברו משכון בלא שהתחייב קודם לכן בקנין על המנה עצמו: לדעת הרא"ש [לפי הסבר רוב האחרונים] — לעולם אין המשכון משתעבד.

לדעת הראב"ד — אם אמר "קנה משכון זה לשעבוד מנה" אזי המשכון משתעבד. ואם אמר "אתן לך מנה והילך משכון" אינו משתעבד. ולדעת הרמב"ן — לעולם המשכון משתעבד.

ב. המקדש אשה והקנה לה את המשכון בקנין משיכה כדין [לדעת הראשונים הסוברים שאפשר להקנות את המשכון בלא שקדם לו חוב]: לדעת הראב"ד — הרי זו מקודשת, ולדעת הרמב"ן — אינה מקודשת מפני שהמנה אגוד ביד הבעל.

איתיביה רבא לרב נחמן מברייטא, אשר שנינו בה:

קידשה במשכון מקודשת! (226)

וענה לו רב נחמן:

התם, שם בכרייתא, מדובר במקדש אותה במשכון דאחרים, שאחרים היו חייבים לו כסף, ונתנו לו משכון, וקידש את האשה בחוב שהמשכון משועבד עליו, (227) ונתן לה את המשכון, שאז המשכון עצמו נקנה לה

226. א. לדעת הראב"ד [בהערה הקודמת] האומר לאשה "קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי בו" מקודשת,

ואם כן קשה: מדוע הגמרא לא העמידה את דברי הברייטא האומרת "קידשה במשכון מקודשת" באופן זה?

תירץ המהרי"ט, שממה שהברייטא דיברה בסתם ולא פירשה באיזה לשון אמר לה, משמע שבכל האופנים היא מקודשת.

[ברם, האבני מילואים כט יא אינו מסכים לתירוץ זה, ולפיכך כתב שהראב"ד סובר כשיטת הרא"ש שאי אפשר לקדש אשה במשכון כלל, אלא אם כן הקנהו לה קנין גמור על מנת שיוכל אחר כך לשלם לה מעות ולפדותו מידה, ובאופן זה אין שם "משכון" עליו].

ב. ה"ר חיים כהן אמר בשם רבנו תם [בתוספות ד"ה מנה] שאם אדם אומר לחברו "אתן לך מנה במתנה והילך משכון, ואל תחזיר לי את המשכון עד שאתן לך את המנה", הרי זה יכול לעכב את המשכון עד שיתן לו את המנה, [עייין הערה 244 על תוספות].

ולפי זה קשה: מדוע הגמרא לא העמידה את דברי הברייטא באופן זה?

ומכאן הוכיח באר היטב כט ב [מובא בבירורי השיטות כאן] שאף על פי שהמקבל יכול לעכב את המשכון, אין המשכון קנוי לו ואינו מועיל בקידושו. [ועייין בהערה הנ"ל].

227. כך פירש רש"י.

אחרונים הבינו שלדעת רש"י האיש קידש את האשה בחוב עצמו ולא במשכון כלשון רש"י:

"וקדשה בחוב שעליו" [שער המלך אישות ה כג, ומובא בבירורי השיטות, ומנחת יהודה, ועוד].

ורש"י פירש כן, מפני שהגמרא מקשה מדברי הברייטא על דברי רב נחמן, ורב נחמן דיבר במקדש את האשה במנה ["התקדשי לי במנה"] והניח משכון. אם כן משמע שגם הברייטא דיברה באותו אופן, [מנחת יהודה].

[ועוד יש לומר, שלדעת רש"י אי אפשר לקדש את האשה במשכון אם לא נתן לה את החוב, מפני שהאיש יוכל לגבות את חובו מן הלוח שהרי עצם החוב נשאר שלו, והלוח יוכל לקחת את משכונו מן האשה בעל כרחה, ונמצא שלא קיבלה דבר].

ולפי זה קשה: מאחר שהקדושין נעשו בחוב ולא במשכון, מדוע הגמרא הוצרכה לומר שהמשכון קנוי לה מדר' יצחק? עייין שער המלך שם ובירורי השיטות, וראה להלן הערה 232 והערה 234.

[באופן אחר אפשר לפרש, שרש"י סובר כדעת הרשב"א [כאן, ולהלן יט א כתב מפורש יותר] שהקידושין נעשו במשכון עצמו. [וכן נראה מהריטב"א].

ומה שכתב רש"י "וקידשה בחוב שעליו", כוונתו לומר שאילו היה אומר לה "התקדשי לי בחפץ זה", אינה מקודשת, מפני שכוונת האשה להתקדש בגוף החפץ, והרי החפץ אינו שלה, ותצטרך להחזירו, אלא מדובר שקידש אותה בחוב שיש על המשכון, כלומר בזכות שיש בו שתוכל לגבות על ידו מנה. וכעין שכתוב בתוספות ר"י הזקן עייין שם] בשם יש אומרים

להתחייב באחריותו, ולפיכך יכול לקדשה בו. (228)
 וכמו הכלל דאמר רבי יצחק, שהמשכון קנוי למי שניתן לו המשכון.
 דאמר רבי יצחק: מנין לבעל חוב שנטל

משכון מן הלוח, שהוא קונה את המשכון, שיחשב כממונו [אלא שמחובתו להחזירו ללוח כשיפרע את החוב], ולפיכך אם אבד המשכון, חייב המלוה באחריותו — (229)
 (230)

וביארנוהו בהערה 240 על תוספות, ועיין חידושי הגר"ש שקאפ סי' יז, ועיין].

228. מדברי הגמרא מוכח שיש חילוק בין המקדש במשכון שלו עצמו למקדש במשכון של אחרים: במשכון שלו — אינה מקודשת, במשכון של אחרים — מקודשת. ומה הוא החילוק בין משכון שלו למשכון של אחרים?

א. לדעת הרא"ש והראב"ד [לעיל הערה 225] במשכון שלו היינו באומר לאשה "התקדשי לי במנה" ונתן לה משכון — אינה מקודשת, מפני שלא קדם כאן שום חוב של מנה, ולפיכך אין חל שום שעבוד על המשכון. [וכן משמע מרש"י].

וכל זה כשבא לחדש עתה חוב חדש ואין בדבריו כלום, שהרי לא עשה שום קנין התחייבות על המנה, ולפיכך לא חל שום שעבוד על המנה.

אבל, כשיש בידו חוב של אחרים, והמשכון משועבד עליו, הרי הוא יכול לקדשה במשכון.

ב. לדעת הרמב"ן והרשב"א המקדש את האשה במשכון שלו אינה מקודשת מפני שהמנה אגיד גביה, וכל זה כשמקדשה בחוב שלו, אבל כשמקדשה בחוב של אחרים, אזי כשמוסר לה את החוב שלהם לא נשאר בידו דבר, ולפיכך היא מקודשת.

ולהלן [הערות 232-234] יתבאר מדוע הגמרא הוצרכה לומר שהמשכון קנוי לה מדר' יצחק. [דעה נוספת היא דעת הר"י מיגאש, עיין קצות החושן עב ב, וחי' רבי שמעון יהודא הכהן סי' יז].

כתב הרשב"א: מה שהגמרא אומרת "במשכון דאחרים" בא למעט משכון שלו, אבל המקדש את האשה במשכון שלה [כלומר: אם האשה חייבת לו ממון והיה בידו משכון שלה, והוא מוחל לה על החוב ומחזיר את המשכון] הרי זו מקודשת כמבואר בגמרא להלן יט א, ועיין עצמות יוסף ומקנה.

229. כלומר, המשכון נחשב כאילו הוא של המלוה והוא חייב להקנותו ללוח כשישלם את חובו. ולפיכך, אם המשכון אבד, הרי אבד ממונו של המלוה, ונמצא שהלוח פרע את חובו [בכך שנתן לו משכון] ונפטר מלשלם.

ואולם אין המשכון קנוי לגמרי למלוה, ואין המלוה יכול למכרו ולהקדישו וכיוצא בזה, אלא רק לענין חיוב האחריות הוא נחשב כשלו, וכפי שהתבאר לעיל.

ונחלקו רש"י ותוספות בחיוב האחריות המוטל על המלוה:

לדעת רש"י הרי הוא חייב אפילו באונסין. ואילו לדעת תוספות, אינו חייב אלא באחריות גנבה ואבדה בלבד כשומר שכר, אבל אם המשכון אבד באונס אזי המלוה לא הפסיד את מעותיו, [עיין שם].

הרמב"ן הרשב"א והריטב"א כתבו שהנפקא מינה מקנין המשכון הוא לדברים דלהלן:

א. אם הלוח מת, אין המלוה יכול לגבות את חובו מן המטלטלין שהוריש לבניו אלא מן הקרקעות בלבד, אולם, אם היה לו משכון, הרי הוא גובה את חובו מן המשכון. [בבא מציעא קטו א].

ב. השביעית משמטת את המלוה, כלומר:

שנאמר [דברים כד] בענין משכון:

"ואם איש עני הוא [הלוה], לא תשכב בעבוטו".

אמר הכתוב, לא תשכב בלילה בזמן שעבוטו [משכונן] ברשותך. אלא, "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש [בערב]. ולמחרת בבוקר תחזור ותטלנו". ולך תהיה צדקה [בכך שהחזרת לו את המשכון בערב] לפני ה' אלהיך".

ואם תאמר שהמלוה אינו קונה את המשכון — צדקה מנין לו?

מדוע השבת המשכון ללוה בערב נחשבת לו כנתינת צדקה מממונו? והרי המשכון אינו שלו כלל! (231)

אלא, מכאן למדנו לבעל חוב שהוא קונה את המשכון כאילו הוא שלו. ולכן, כשהוא מחזירו בערב ללוה, הרי זה כאילו הוא נותן ללוה צדקה משלו.

וכיון שבעל חוב קונה משכון, לפיכך אם אדם נתן לאשה משכון שיש בידו על חוב של אחרים החייבים לו, כדי לקדשה בו — הרי היא מקודשת. (232)

והגמרא מביאה מעשה, שיש ללמוד ממנו

משכון דאחרים.

231. הקשו תוספות: הרי יש צדקה בכך שהמלוה מחזיר את המשכון לבעליו שיוכל לשכב בעבוטו! ומנין שהוא קונה את המשכון? ותירצו: אין "צדקה" אלא כשאדם נותן ממון שלו. עיין שם תירוץ נוסף ועיין ריטב"א.

232. המשכון אינו קנוי לגמרי למלוה. ואין הוא יכול למכרו או להקדישו, ואם כן קשה: מה בכך שבעל חוב קונה משכון? הרי מאחר שאין הוא יכול למכרו ולהקדישו, אם כן אינו יכול אף לתתו לאשה לקדשה בו!

וכתבו הראשונים, שאין צורך שהאשה תזכה בחפץ עצמו, אלא די בכך שזוכה בשעבוד שיש בחפץ, והיא מתקדשת בהנאה זו [והוכיחו זאת מדברי הגמרא להלן מזו ב — מח א ע"ש].

וכתב הריטב"א שהברייתא נקטה "קידשה במשכון", מפני שבמלוה של אחרים שאין בה משכון נחלקו תנאים [להלן מזו ב] אם האשה נקנית בכך.

המלוה ממון לחברו לפני השביעית, ועברה שנת השביעית, אזי החוב "נשמט" — אסור למלוה לתבוע את חובו מן הלוה, וכל זה בהלואה שלו במשכון, אבל המלוה על המשכון, הרי המשכון כקנוי למלוה, ואינו מוגדר כ"חוב". ולפיכך השביעית אינה משמטתו. [גיטין לו א].

ג. הריטב"א הוסיף עוד נפקא מינה: חוב שיש עליו משכון אין מחילה מועילה בו עד שיחזיר את המשכון [כלומר, אם המלוה מחל על החוב ועדיין לא החזיר את המשכון, הרי הוא יכול לחזור בו ולתבוע את חובו].

אבל הרמ"א [בחשן משפט סימן רמ"א סעיף ב] הביא את דברי המרדכי שאף במלוה על המשכון מועילה מחילה, [עיין קצוה"ח ונתיבות המשפט שם].

230. נחלקו הראשונים אם קנין המשכון הוא בכל משכון או רק במשכנו שלא בשעת הלואתו, עיין תוספות [ד"ה משכון דאחרים] וראשונים כאן. וביתר הסוגיות שהוזכרו דברי רבי יצחק, ועיין מה שכתבנו בהערות על תוספות ד"ה

שאף רבי אמי סובר שהמקדש את האשה במנה והניח לה משכון עליו, אינה מקודשת. משום שהואיל ונתינת מנה אין כאן – גם משכון עליו אין כאן:

בני רב הונא בר אבין זבון ההיא אמתא בפריטי, קנו שפחה כנענית, והתנו עמהם המוכרים שיתנו בעדה פרוטות של נחושת.

לא הוה בהדיהו, לא היו לבני רב הונא בר אבין פרוטות באותה שעה.

אותיבי נכבא עליה, מסרו למוכרים חתיכה של כסף כמשכון, עד שישלמו להם את הפרוטות.

לסוף, אייקר אמתא, ורצו המוכרים לחזור

בהם מהמקח, כיון שעדיין לא קיבלו את הפרוטות של המקח. (233)

אתו לקמיה דרבי אמי, באו לדון בדבר לפני רבי אמי, האם יכולים המוכרים לחזור בהם.

וצדדי הספק היו:

מצד אחד, יתכן שהקונים קנו את השפחה על ידי הנסכא כאילו כבר נתנו את הפרוטות, ושפחה כנענית נקנית בכסף, ואין המוכרים יכולים לחזור בהם.

ומאידך, יתכן שכל זמן שלא שילמו את הפרוטות שהתנו לשלם בהם, עדיין לא נקנתה להם השפחה, ויכולים המוכרים לחזור בהם.

ודעת חכמים שם שאין האשה נקנית במלוה של אחרים, מפני שהמוכר שטר חוב וחזר ומחל על חובו, הרי זה מחול, ואין הקונה יכול לגבותו, ולפיכך אין האשה סומכת על כך ואינה גומרת בדעתה להתקדש. [ובמלוה על פה, אי אפשר להקנותה כלל].

וכל זה במלוה בלא משכון, אבל במלוה על המשכון שמסרו לאשה הרי הוא נקנה לה ואינו יכול למחול על החוב. והרי זו מקודשת. ולפיכך הברייתא נקטה "קדשה 'במשכון' מקודשת".

ומאחר שהראשונים ביארו שאפשר לקדש את האשה בשעבוד ואין צריך קנין גמור בכסף, אם כן צריך ביאור: לאיזה צורך הגמרא הביאה את דברי רבי יצחק שבעל חוב קונה משכון? ויש לומר:

א. ברשב"א ובריטב"א משמע שהאשה מתכוונת להתקדש במשכון עצמו, ולפיכך דוקא בגלל שהמשכון נקנה לה במקצת הרי היא מקודשת. [אך בדעת רש"י יש אומרים

שהקידושין נעשו בחוב ולא במשכון, כנ"ל הערה 227].

ב. לדעת חכמים אין אשה מתקדשת במלוה של אחרים מפני שהוא יכול למחול על החוב, וכנ"ל. והטעם לכך שהיא מתקדשת במלוה שיש עליה משכון היינו מפני שאין הבעל יכול למחול עליה.

והטעם לכך שאינו יכול למחול, היינו משום שהמשכון קנוי לבעל חוב לענין שאין מחילה מועילה בו כל זמן שלא חזיר את המשכון [כנ"ל סוף הערה 229 בשם הריטב"א]. ומאחר שהמשכון נקנה לאשה ואין באפשרותו להחזיר את המשכון, לפיכך אין מחילתו מחילה. [וכן ביאר קצות החשן רמא ב בדברי הרשב"א, ועיין לעיל בסוף הערה 229].

ועיין עוד שער המלך אישות ה כג, ומנחת יהודה [ועוד כנ"ל הערה 227] וראה להלן הערה 234.

233. תוספות ר"י הזקן, וכתב כתב הריטב"א.

אמר להו רבי אמי: הואיל ופריטי שהתנו לשלם בהם, אין הם כאן, לפיכך גם נסכא שנתנו כמשכון עבורם, אין כאן, אין המשכון

נחשב למשכון, ואין בכוחו להיות במקום הפרוטות ולקנות את השפחה. (234) (235)

234. זה לשון רש"י, "פריטי אין כאן שהתנו עליה, — הלכך משכון אין כאן להיות במקומו לקנות", וכו'.

רש"י שינה כאן מלשונו למעלה לענין "מנה אין כאן משכון אין כאן", ששם פירש רש"י: "מנה אין כאן — הלכך משכון אינו שוה כלום". והתבאר לעיל [הערה 225] שמשמע שכוונת רש"י כהרא"ש והראב"ד, שמאחר שאין כאן שעבוד על המנה, לפיכך לא חל שום שיעבוד במשכון כלל. והאשה לא זכתה בכלום, ולפיכך אינה מקודשת.

ואם כן, מה כוונת רש"י שכתב כאן "פריטי אין כאן — הלכך משכון אין כאן להיות במקומו לקנות"?

ונראה, שדעת רש"י שהאומר לאשה "התקדשי לי במנה" ונתן לה משכון דעתו לקדשה במנה ולא במשכון. וכפי שמשמע מלשון הגמרא [וכן נראה מלשון המרדכי]. אלא שהיה אפשר לומר, שלמרות שהיא לא קבלה את המנה, בכל זאת המשכון עומד במקום המנה, שמאחר שהאשה יכולה להכריח אותו לתת לה את המנה על ידי המשכון, לפיכך כשהיא מחזיקה במשכון הרי היא כמחזיקה במנה עצמו, [כעין שמצאנו בשטר קנית קרקע "שטר אפסרא דארעא הוא"].

ולכן אמר רב נחמן "מנה אין כאן משכון אין כאן", כלומר, מאחר שלא חל שום חיוב על המנה, לפיכך אין שום קנין של שעבוד חל במשכון, ומשהיא מחזיקה בו אינה כמחזיקה במנה, שהרי אין הוא בגדר "משכון" כלל. אבל לו יצויר שהיה חל קנין כל שהוא במשכון, אזי אפשר היה לקדש את האשה אף במנה [וזה כסברת החולקים על הר"י מיגאש שהביא הר"ן

בתחילת פרק שבועת הדיינים, ולפי תירוץ הר"ן, אף הר"י מיגאש מודה בזה].

וזו כוונת הגמרא גם בענין "פריטי אין כאן", כלומר: מאחר שאין חוב על הפרוטות, לפיכך הנסכא אינה נקנית בתורת משכון, ועל זה כתב רש"י: "הלכך נסכא שהוא משכון אין כאן להיות במקומו לקנות" [מאחר שאין הנסכא נקנית בתורת משכון].

ולפי זה יש לבאר את מה שכתב רש"י לעיל בענין משכון דאחרים: "במשכון דאחרים שהיה בידו, וקדשה בחוב שיש לו עליו — הלכך מקודשת שהמשכון עצמו קנוי לה".

כלומר: האיש מקדש את האשה במנה של החוב ולא במשכון עצמו, [כדברי האחרונים שהובאו לעיל הערה 227], אך, בחוב עצמו הרי לא עשו שום קנין להעבירו מרשות הבעל לרשות האשה — מלוא בשטר נקנה בכתיבת שטר, ומלוא על פה נקנית ב"מעמד שלשתן"].

ואולם, מאחר שהמשכון קנוי לבעליו מדרבי יצחק, לפיכך כשהאשה קיבלתו מיד הבעל הוא קנוי לה והרי היא כמחזיקה בחוב המנה עצמו, והרי היא מקודשת.

[ומאחר שכשהיא מחזיקה במשכון הרי היא כמחזיקה בחוב עצמו, יש לומר שעל ידי כך היא אף קונה את עצם החוב, וכן כתב "שער המלך" אישות ה כג בדעת רש"י כאן. ע"ש.

אבל עיין ספר המקנה קונטרס אחרון על שו"ע אבן העזר כח יא, ועיין חי' רבי שמעון יהודא הכהן סי' יז].

235. ואף לענין "מי שפרע" — שהקונה מטלטלין במעות וחזר בו אמרו חכמים — מי שפרע מאנשי דור המבול... יפרע ממי שחזרו

ומביאה הגמרא עתה כמה ברייתות בענין קידושי כסף:

תנו רבנן: האומר לאשה "התקדשי לי במנה", ונתנו לה.

נטלתו האשה למנה, וזרקתו בפניו (236) **ליב או לאור** [לאש], **או לכל דבר האבד** — אינה מקודשת. כי היות וזרקתו בפניו לאיבוד, גילתה דעתה שאינה רוצה להתקדש לו. (237)

ותמהינן על דברי הברייתא: משמע

מהברייתא שדוקא אם זרקתו לאיבוד אינה מקודשת, **הא שדיתינהו קמיה** — הו קידושיין. אם השליכתו לפניו במקום שאינו אבוד, הרי אלו קידושיין. ואיך יתכן לומר כך?

הא קאמרה ליה: שקיל, לא בעינא! הרי בכך שהיא זרקתם לפניו, הרי היא כאומרת לו: טול [את המנה שנתת לי, כי] איני רוצה [להתקדש לך בו]!

ומתרצינן: אכן גם אם האשה השליכתו לפניו במקום שאינו אבוד, היא אינה מקודשת.

דיבור, אבל החזור בו על ידי מעשה, מועילה חזרתו בקידושיין תוך כדי דיבור [כלומר: בפרק זמן שיש בו בכדי אמירת "שלום עליך רבי"].

[ב] בשו"ת חכם צבי סימן קטו כתב, שדוקא אם האשה קיבלה אתה קידושיין ואמרה "הן", אזי אין היא יכולה לחזור בה מכאן ואילך ואפילו בתוך כדי דיבור. אבל אם האשה שתקה ונטלתן וזרקתן לים או השליכתו לפניו, יש לומר שעל ידי זריקתה לים התגלה שמתחילה לא היה בדעתה להתקדש לו.

ויש אומרים שאפילו אם זרקתן לאחר כדי דיבור אינה מקודשת, אבל חכם צבי חולק עליהם, וסובר שדוקא אם זרקתן בתוך כדי דיבור הרי זה גילוי שמלכתחילה לא היה בדעתה להתקדש, אבל אם זרקתן לאחר כדי דיבור, אנו אומרים מתחילה שהיא התרצתה לקידושיין. ורק אחר כך היא חוזרת בה. עיין שם. וכן הסכים החזון איש [קידושיין מא ח ועיין שם].

[ובשו"ת חתם סופר אבן העזר פד כתב שאם האיש והאשה השתדכו קודם הקידושיין, אזי שתיקת האשה נחשבת כאמירת הן, ואין זריקתה מועילה אפילו בתוך כדי דיבור, עיין שם. ועיין בחזון איש שם בס"ק ה].

בן נתינת המשכון אינה כנתינת מעות, ומותר לקונה או למוכר לחזור בו. ירושלמי שביעית סוף פרק ט, ובפרק הזהב. וכן פסק שלחן ערוך חו"מ רד ה, ועיין קצוה"ח ס"ק ב, וריטב"א כאן.

236. כך כתב רש"י. ומשמע מדבריו שהגמרא מדברת דוקא בשהשליכתו לפניו, אבל אם השליכתו שלא בפניו הרי אלו קידושיין.

אך המקנה כתב שיש לפרש להיפך: שאם זרקתו שלא בפניו, פשיטא שאינה מקודשת. אבל בשזרקתו לים בפניו היה עולה בדעתנו לומר שהיא מקודשת, והטעם לכך שזרקתן היינו כדי לבדקו אם אדם רגזן הוא, כמבואר בגמרא להלן. ולפיכך בזה הברייתא הוצרכה לומר שאין אומרים כן, אלא אפילו בזה אינה מקודשת.

237. האחרונים הקשו: המקדש אשה וחזרה בה תוך כדי דיבור אין בכך כלום [כמבואר בנדרים פז א, וב"ב קכט ב]. ואם כן, מה בכך שהאשה זרקתו לפניו? הרי יתכן שמתחילה היא התרצתה לקידושיין, ורק עכשיו היא חוזרת בה!

[א] המקנה חידש מכח קושיא זו, שדוקא בדיבור אין מועיל בקידושיין חזרה בתוך כדי

והתנא דיבר בהשליכתו למקום איבוד, משום שיש חידוש בדבר זה, ובסגנון של "לא מבעיא" קאמר התנא את דבריו –

לא מבעיא, אין צריך לומר שאם שדיתינהו קמיה, השליכה את המעות שנתן לה לפניו על הקרקע, דלא הוה קידושין, שהרי זה כאומרת איני רוצה להתקדש לך!

אבל זרקתו לים או לאור, אימא, הייתי אומר, אילו האשה לא הסכימה להתקדש, הרי המנה היה עדיין שייך למקדש, ועל ידי שהיא זרקה את כספו לים, היא מתחייבת לשלם לו על הפסד כספו.

וכיון דהאשה מיחייבא בהו להשיב את הפסד המנה על הצד שאינה מתקדשת, יש להניח שאשה זו אכן קדושי קדיש נפשה.

מסתבר שהיא התרצתה להתקדש לו, והיא קנתה את המנה בהתקדשה לו, והוא שלה. ולכן, כשזרקתו לים אין היא מתחייבת לשלם לו.

והא דקא עבדה הכי, הטעם שעשתה כך, כי

היא פברא [היתה סבורה], איבדיקיה להאי גברא אי רתחנא הוא, אבדוק אדם זה אם רגזן הוא, בכך שאראה אם הוא ירתח [יתרגז] על שזרקתי את המנה לים, או לא.

לכן, קא משמע לן, השמיענו התנא שאין היא מקודשת, כי אין כוונתה בזריקת המנה לאיבוד לבדוק את מידת רגזנותו, אלא היא משליכתו כדי להוכיח שאין היא מעוניינת בקידושיו.

תנו רבנן ברייתא נוספת בענין קידושי כסף:

מי שאמר לאשה "התקדשי לי במנה", והיא ענתה לו: "תנם לאבא".

וכן אם אמרה לו "תנם לאביך".

והלך המקדש ונתנם לאביה או לאביו, כפי שאמרה לו – אינה מקודשת בכך. מפני שכל כוונתה היתה רק לשטות בו, ולומר לו: איני רוצה להתקדש לך, תן מעותיך לאחרים! (238)

אך אם אמרה לו: תנם לאבא או לאביך על

[ג] בתוספות ר"י הזקן הביא בשם רבינו ניסים, שדוקא אם האשה נטלתם בכעס וזרקתם מיד אינה מקודשת, אבל אם לקחתם בפני עדים שלא בכעס, ואחר כך זרקתם לפניו או לדבר האבד, צריכה הימנו גט.

וכן כתב המאירי והוסף, שאם ניכר מתוך תנועותיה שנטלה את המנה בכעס, אזי אפילו אם השליכתו לאחר כדי דיבור, כל שהשליכתו בשיעור הראוי לכך, אינה מקודשת [דלא כחכם צבי וחזון איש הנ"ל].

ואם השליכתו לאחר שיעור הראוי להשליכו הרי זו מקודשת בודאי.

ואם נטלתו בנחת שלא בכעס, ואחר כך זרקתם לפניו או לים כתבו גאוני ספרד שצריכה גט, אף על פי שזרקתם בתוך כדי דיבור, שמא נתרצתה תחלה, ורק אחר כך התחרטה. מאירי. [וזה שלא כדברי האחרונים הנ"ל שמדבריהם נראה שהחזרת המנה מועילה אפילו אם האשה נטלתו שלא בכעס].

238. בגמרא לעיל [ו ב – ז א] אמר רבא: אשה שאמרה לאיש "תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך" מקודשת [מדין ערב].

ולפיכך התקשו הראשונים: מדוע האומר

מנת שיקבלום לי [עבורי] הרי זו מקודשת. מפני שהם זכו עבורה את המנה. והרי זה כאילו היא עצמה קיבלתו. (א238)

והגמרא מבאר מדוע הברייתא דיברה גם באומרת "תנם לאבא" וגם באומרת "תנם לאביך":

ואמרינן: תנא "תנם לאבא", כדי להודיעך כח דרישא, להשמיעך חידוש ברישא באומרת "תנם לאבא", שאף על פי שהוא אביה, בכל זאת לא היה בכוונתה להתרצות לקידושין על ידי שהוא יקבל את המנה.

וגם תנא "תנם לאביך", כדי להודיעך כח דסיפא, באומרת "תנם לאביך על מנת שיקבלם לי". שאף על פי שאין אביו קרוב שלה, בכל זאת היא התרצתה להתקדש על ידי שהוא יקבלם עבורה.

ועתה הגמרא מביאה את המשך הברייתא:

האומר לאשה "התקדשי לי במנה", ואמרה לו "תנם לפלוני" [אדם זר], והלך המקדש ונתנם לאותו פלוני — אינה מקודשת.

ואם אמרה לו "תנם לפלוני על מנת שיקבלם לי" — הרי זו מקודשת.

לאשה "התקדשי לי במנה" ואמרה "תנם לפלוני" אינה מקודשת? הרי האשה יכולה להתקדש על ידי נתינת המנה לאחרים [כמבואר בדברי רבא הנ"ל]!

ונאמרו שני תירוצים בראשונים:

[א] רש"י תירץ: דוקא אם האשה אמרה מתחילה "תן מנה לפלוני ואתקדש לך", אנו אומרים שבדעתה להתקדש לו בכך, אבל כאן שהאיש פתח ואמר "התקדשי לי במנה", והאשה השיבה "תנם לאבא", אנו אומרים שבכוונתה לשטות בו, והרי זה כאילו אמרה: "תן מעותיך לאחרים, — איני חפצה להתקדש לך". וכן כתבו התוספות.

[ב] הריטב"א [לעיל ז א] והמאירי [כאן] כתבו שכאן בסוגיתנו אין האשה מקודשת מפני שלא הוסיפה ואמרה "ואתקדש אני לך", ולפיכך אנו אומרים שאין בדעתה להתקדש לו, אלא היא דוחה אותו בכך. ואילו לעיל [ו ב] רבא דיבר באופן שהאשה הוסיפה ואמרה: "ואתקדש אני לך". [וכן כתב תוס' רי"ד].

המאירי דייק מדברי רש"י שאם האיש פתח מתחילה ואמר "התקדשי לי במנה". והאשה השיבה: "תנם לאבא ואתקדש אני לך", הרי זו

אינה מקודשת, אף על פי שאמרה בפירוש "ואתקדש אני לך". [שהרי אם רש"י סובר שהיא מקודשת אף באופן זה, מדוע הוא הוצרך לומר שלעיל בדברי רבא מדובר שהאשה אמרה כן מתחילה?]. וזה שלא כדברי הראשונים הנ"ל. וכן מסקנת המקנה בדעת רש"י.

[אבל בבית שמאל סימן ל ס"ק יג כתב, שלדעת רש"י ותוספות אשה שפתחה ואמרה לאיש "תן מנה לפלוני" אפילו אם לא אמרה "ואתקדש אני לך" הרי זו מקודשת, [אם חזר ואמר לה התקדשי לך בכך] ומטעם זה רש"י ותוספות הוצרכו לומר שרבא דיבר באשה שפתחה תחילה, ועיין מקנה].

ובלחם משנה אישות ד ד כתב שרש"י והריטב"א אינם חולקים הלכה למעשה, ואף רש"י מודה שאם אמרה "ואתקדש אני לך" בודאי שמקודשת. ע"ש.

ועיין עוד במאירי, ובחידושי רבי עקיבא איגר. [ובתוספות ר"י הזקן כאן ולעיל סוף ו ב].

א238. כלומר, האשה זוכה במנה מדין "זכיה". שזכין לאדם שלא בפניו [בבא מציעא יא], ולריצוי הקידושין אין צריך שליחות מפני

ודנה הגמרא, מדוע הוצרכה הברייתא להשמיע את אותו הדין עצמו גם ב"תנם לאבא ולאביך" וגם ב"תנם לפלוני"?

ומבארין: ¹וצריכא, צריך להשמיענו את שני האופנים.

דאי אשמעינן, שאילו היה התנא משמיענו דין זה רק באבא ואביך, הייתי אומר שדוקא התם [שם] הוא דכי אמרה "על מנת שיקבלום לי" הווי קידושינן —

משום דממכה דעתה עלייהו.

כי סברה: עבדין לי שליחותייהו!

היא סומכת עליהם, וסבורה שהם יסכימו להיות שלוחים שלה, (239) ולכן כאשר היא אמרה "תנם לאבא ולאביך שיקבלום לי", אנו אומרים שהיא התכוונה ברצינות לכך.

אבל אם אמרה "תנם לפלוני על מנת שיקבלם לי", אזי היא לא התכוונה ברצינות להתקדש, מפני שאין היא סומכת על אותו פלוני שיסכים להיות שליח לקדשה. (240) ולפיכך, כשאמרה "תנם לפלוני", התכוונה

לשטות בו, והרי זו כאומרת "תן מעותיך לאחרים", שאינה מקודשת.

הילכך הוצרך התנא להשמיענו את דבריו אף ב"תנם לפלוני".

ואי אשמעינן, ואילו היה התנא משמיענו דין זה רק בפלוני, הייתי אומר שדוקא הכא הוא דכי אמרה "תנם לפלוני" [ולא אמרה "על מנת שיקבלם לי"] לא הווי קידושי —

משום דלא מיקרבא דעתה לגביה, למיתבה ליה במתנה. שהרי אין דעתה קרובה לאותו פלוני, עד כדי כך שהיא תרצה לתת לו את המנה במתנה, ולפיכך מסתבר שהיא לא דיברה ברצינות, אלא התכוונה לשטות בו ולומר לו, "תן מעותיך לאחרים".

אבל באבא ואביך, דמקרבא דעתה לגבייהו [שדעתה קרובה אליהם], אימא במתנה יהיביתיה ניהלייהו, הייתי אומר שהיא דיברה ברצינות, ואכן רצונה להתקדש לו בכך שיתן להם מתנה.

הילכך צריכא, צריך להשמיענו שדין אבא ואביך שוה לדין תנם לפלוני. (241)

שהאשה עצמה התרצתה בזה. אבני מילואים ל י. [וסיים: "ואכתי צריך עיון"].

ועיין פירושים אחרים בתוספות רי"ד, ובחלקת מחוקק ובית שמואל ובמקנה על שלחן ערוך ל ת. [ועיין בירורי השיטות].

239. היה אפשר לפרש שכוונת הגמרא שהיא סומכת עליהם שיעשו את שליחותם כהוגן, כלומר, שישמרו את המנה עבורה היטב. אבל מלשון תוספות ר"י הזקן כאן משמע שכוונת הגמרא לומר שהיא סומכת עליהם שיקבלו את מעותיה. [ואילו אם אמרה "תנם לפלוני", היה

עולה בדעתנו לומר שמאחר שאם אותו פלוני יקבל את המעות בעבורה הוא יתחייב באחריותם כשומר חנם, לפיכך האשה סבורה שהוא לא יסכים לקבל עבורה את המעות. וכשאמרה "תנם לפלוני על מנת שיקבלם לי" התכוונה לדחותו בדברים, ואין בדעתה להתקדש לו].

ועיין הערה 260 על תוספות.

240. עיין בהערה הקודמת.

241. קשה: מדוע הברייתא הוצרכה לשנות "אביך"? הרי אביה הוא הקרוב ביותר אליה,

תנו רבנן ברייתא נוספת בענין קידושי כסף:

מי שאמר לאשה: "התקדשי לי במנה", והאשה ענתה: "תנם על גבי סלע". והלך ונתנם על הסלע — אינה מקודשת.

ואם היה הסלע שלה (242) — מקודשת.

מפני שחצירו של אדם קונה עבורו את מה שבתוכה. (243) והרי זה כאילו האשה עצמה קבלה את המנה. (244)

בעי, [שאל] רב ביבי: אם היה הפלע של שניהם, של האיש המקדש ושל האשה —

244. על פי רש"י. ומבואר בסוגיתנו שדוקא מטעם שחצירו של אדם קונה לו היא מקודשת. אבל בסלע שאינו שלה אינה מקודשת.

וקשה: לעיל [ו ב — ז א] אמר רבא: "תן מנה לפלוני ואתקדש לך" — מקודשת מדין ערב, כלומר, מפני שהמקדש הוציא ממון על פי האשה הרי היא מקודשת בכך ואף על פי שלא קיבלה בעצמה שום דבר. ואם כן, מדוע בסלע שאינו שלה אינה מקודשת מדין ערב? ונאמרו על כך כמה תירוצים בראשונים:

[א] אם האשה תאמר "תנם על גבי סלע ואתקדש אני לך" אכן הרי זו מקודשת, אבל כאן מדובר בשלא אמרה ואתקדש אני לך, ולפיכך אינה מקודשת אלא אם היא זוכה במנה. [רשב"א בשם יש מתרצים, ועיין ריטב"א ועיין לעיל הערה 238 שנחלקו המפרשים בדעת רש"י].

[ב] אפילו אם האשה תאמר "תנם על גבי סלע ואתקדש אני לך" אינה מקודשת, מפני שלא נאמר דין ערב אלא כשמוציא מעות על פיה ואינו יכול לשוב ולקחתם, [כגון כשאומרת "תן מנה לפלוני", ואותו פלוני זכה בהם] אבל כאן ביד האיש לחזור וליטול את המנה מן הסלע, נמצא שלא הוציא את המנה מרשותו ואין האשה מקודשת. [רשב"א בשם יש מפרשים. וכן היא מסקנת הרמב"ן, והביאו הר"ן].

[ג] דין ערב אינו מפני שהוציא ממון על פיה, אלא מפני שבן דעת זכה בממון על פיה, והרי היא מתחייבת על ידי אותה זכיה כאילו זכה בשליחותה עבורה וחזר וזכה לעצמו. אבל אם

ואילו "פלוני" הוא הרחוק ביותר ממנה, ואפשר ללמוד את כל הצריכותות המובאות בגמרא מאבא ופלוני!

יש לומר, שהתנא שמע ברייתא אחת ששנו בה "אבא ואביך", ושנאה בפני עצמה, ואחר כך שמע ברייתא אחרת ששנו בה "פלוני" ושנאה בפני עצמה. [שהרי שנינו: "תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת וכו'... תנם לפלוני אינה מקודשת" וכו']. והגמרא שאלה: א. מדוע בברייתא הראשונה שנינו גם אבא וגם אביך? ב. מדוע התנא הוצרך לשנות לנו את שתי הברייתות? אבל אין לשאול מדוע התנא לא השמיט את "אביך" מדברי הברייתא הראשונה, מפני שאין לשנות מלשון הברייתא כפי שנשנתה מלכתחילה. רמב"ן רשב"א ר"ן. [ואפשר שזו כוונת תוספות בתירוצם הראשון. ועיין מהרש"א שם]. ועיין תירוצן נוסף בתוספות ובראשונים.

242. כתב הרמ"ה שמדובר שיחדה לו סלע אבל אם אמרה "תנם על סלע" ונתנם על סלע שלה אינה מקודשת. טור סימן ל. והביאו הרמ"א סעיף ט בשם יש אומרים, ונחלקו מפרשי הטוש"ע אם דברי הרמ"ה מוסכמים על הכל.

243. קשה: הרי חצר שאינה משתמרת אינה קונה, וסלע אינו משתמר! [ריטב"א].

ותירץ המקנה [בקונטרס אחרון על שלחן ערוך כט ט]: מדובר שהאשה עומדת סמוך לסלע, ובאופן כזה אין צריך שהחצר תשתמר, ע"ש שהאריך, ועיין אבני מילואים ל יא. ועיין קרבן נתנאל אות ק.

מהו הדין בזה? (245)

ומסקינן: תיקו! תעמוד השאלה בספק.

והגמרא מביאה את המשך הברייתא דלעיל:

מי שאמר לאשה "התקדשי לי בככר", והאשה ענתה: "תנחו לכלב", והלך ונתנם לכלב — אינה מקודשת. (246)

ואם היה הכלב שלה — הרי זו מקודשת.

בעי [שאל] רב מרי:

אם היה כלב שאינו שלה רין אחריה

לנושכה, ואמרה למקדש "תן את הכיכר לכלב זה" — מהו הדין בזה?

וצדדי הספק הם:

יתכן, שבההוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה — גמרה ומקניא ליה נפשה.

שבאותה הנאה שהיא ניצלה על ידי הכיכר, הרי היא גומרת בדעתה להתקדש לו, והרי זו מקודשת. (247)

או דלמא [שמא], מצי אמרה ליה: הרי מדאורייתא, (248) חיובי מיהיבת לאצולן!

וכתב אבני מילואים [ל ג] שאף על פי שאין כאן קנין, בכל זאת לענין קידושין שהן מצוה, יש לו גמירות דעת להקנות אף בלא מעשה קנין. עיין שם.

ובתוספות טוך פירש שמדובר כאן בסלע שמבורר לכל אחד חלק בפני עצמו. ולפי זה מיושבים דברי רש"י, ובמקנה כיוון מדעתו לפירוש זה, והרחיב בזה. עיין שם]. ועיין תוספות ד"ה אם היה סלע ובהערותנו שם.

246. מדוע האשה אינה מקודשת מדין "ערב"? עיין לעיל הערה 244. [והרמב"ן והרשב"א שם מודים בעניננו לתירוץ הראשון שהבאנו בהערה שם].

247. כלומר, למרות שלא הגיע לידה עצם הכיכר, אבל מאחר שהיא נהנתה ממנו הרי היא מתקדשת באותה הנאה. ועיין פסקי הרא"ש, וטור, וקרבן נתנאל.

248. שנאמר "לא תעמוד על דם רעך" מאירי.

הוציא ממון על פיה לאיבוד אין שייך כאן דין ערב כלל. [רשב"א, ור"ן בשם קצת חכמי הצרפתים. וכן כתב הרא"ש סימן יג בשינוי סגנון].

ולהלכה הסתפק הרא"ש אם נאמר דין ערב באומרת "תנם על גבי סלע ואתקדש אני לך", וכתב שראוי להחמיר [שמקודשת מספק]. וכן פסק הרמ"א אבן העזר ל יא. [ועיין חלקת מחוקק ובית שמואל שם].

245. רש"י לעיל פירש שאם היה הסלע שלה מקודשת מפני שחצרו של אדם קונה לו, ולפי זה הקשו הראשונים: מדוע רב ביבי הסתפק בסלע של שניהם, הרי השותפין אינם קונים זה מזה בחצרם. [כמבואר במסכת בבא בתרא פד ב]! [ואם נתן לתוך כלי של האשה המונח שם, בודאי קנתה כמבואר בגמרא שם!]

ותירץ הרמב"ן: מאחר שהאיש רוצה שהאשה תתקדש לו הרי הוא משאיל לה את חלקו והרי זה כחצר שכולה שלה, ורב ביבי הסתפק האם האשה רוצה להתקדש. או שהתכוונה לדחותו ולא ניחא לה בקידושין. וכן תירצו הרשב"א והר"ן.

היא יכולה לומר לו: הרי אתה מצווה ועומד מן התורה להצילני מן הכלב, ולא התרציתי בקידושין, אלא אמרתי לך שתצילני כמו שאתה חייב בלאו הכי להציל כל נפש מישראל.⁽²⁴⁹⁾ ולפיכך אין היא מקודשת.

ומסקינן: תיקו תעמוד שאלה זו בספק.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא דלעיל:

מי שאמר לאשה "התקדשי לי בככר", והאשה ענתה: "תנהו לעני". והלך ונתנם לאותו עני — אינה מקודשת.

זאת, אפילו אם אותו עני היה עני הסמוך עלה [עני שנסמך על שולחנה, והיא מפרנסת אותו מכספה], והיא מרויחה בכך שהעני קיבל את הכיכר, בכל זאת אינה מקודשת.

והוינן בה: מאי טעמא? מהו הטעם לכך שבעני סמוך עליה אינה מקודשת? הרי היא

מרויחה בכך שלא תצטרך לתת לעני ככר משלה!

ומשנינן: משום שאמרה ליה, האשה: כי היכי דמחייבנא ביה אנא לפרנס את העני — הכי מחייבת ביה את!

כשם שאני חייבת לזון את העני הסמוך על שולחני, כך גם אתה חייב לזונו, שהרי כל ישראל מצווים לפרנס את העניים, ולא התרציתי לקידושין,⁽²⁵⁰⁾ אלא אמרתי לך שתזון את העני כשם שאתה חייב, בלאו הכי, לזונו.⁽²⁵¹⁾ ⁽²⁵²⁾

והגמרא מביאה כמה מעשים שמהם נלמד הלכה בענין קנין כסף:

א. ההוא גברא דהוה קא מזבין חומרי א-ט פתבייתא, אדם אחד היה מוכר חרוזים של זכוכית [עיי' ברש"י פירוש נוסף], והיה נושא אותם במחרוזות על צוארו.

249. תוספות ר"י הזקן.

נחלקו הראשונים אם האיש חייב להציל את האשה בממונו בחינם, או שהיא חייבת לשלם לו עבור זה:

א. לדעת הריטב"א: אינו חייב להצילה אלא על מנת לגבות ממנה תשלום עבור הכיכר. ולפי זה פירש הריטב"א את הגמרא: "מדאורייתא מחייבת לאצוליה", כלומר: מדאורייתא אתה חייב להצילני על דעת לגבות תשלום. וכן כתב המאירי בדעה ראשונה. [וכתב המאירי שכוונת האשה לומר לו: "תן ככר לכלב ואני אשלם לך". ובזה מיושבת קושית קובץ שיעורים].

ב. המאירי כתב בשם יש אומרים: לאדם עצמו שנמצא בסכנת פיקוח נפש אסור להציל את עצמו בממון חברו אלא על מנת לשלם אחר

כך. אבל אם חברו רואה אותו בסכנת פיקוח נפש, הרי הוא חייב להוציא ממון להצילו אף כשמפסיד. ואינו יכול לגבות את מה שהפסיד בהצלתו.

250. תוספות ר"י הזקן.

251. כאן פשוט לגמרא שאין האשה מתרצה לקידושין מפני שגם האיש חייב לזון את העני. אבל לעיל בענין כלב שהיה רודף אחריה הגמרא הסתפקה שמא האשה מתרצה בקדושין למרות שהוא חייב להצילה, מפני ששם היא עצמה נהנית הנאת גופה ממה שהצילה מיד הכלב, ולפיכך יתכן שהיא מתרצית בקידושין. ר"ן.

252. [עיי' תוספות ר"י הזקן ומאירי].